

УДК 332.8:711.8 (477)

Наталія Анатоліївна КЛЄВЦЄВИЧ

кандидат економічних наук, викладач кафедри
економіки та управління національним господарством,
Одеський національний економічний університет, e-mail: wqz2007@rambler.ru

МОЖЛИВІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНІВ НА ОСНОВІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНО- ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Клевцевич Н.А. Возможные модели развития предприятий коммунального хозяйства регионов на основе применения механизмов государственно-частного партнерства / Наталья Анатоліївна Клевцевич; за ред. : М.І. Зверякова (голов. ред.) та ін. // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет, 2015 №57, С.

Анотація. Стаття присвячена розгляду проблеми вибору оптимальної форми управління підприємствами коммунального сектору міських господарств. Досліджено залежність подальшого розвитку галузі від залучення можливостей недержавних установ. Уточнено поняття форми державно-приватного партнерства саме у житлово-комунальному господарстві України. Узагальнено існуючий досвід щодо застосування можливих моделей розвитку підприємств житлово-комунального господарства регіонів. Обґрунтовано необхідність застосування певних критеріїв вибору оптимальної форми державно-приватного партнерства в житлово-комунальному господарстві. Надано рекомендації щодо розвитку взаємовідносин між державним та приватним секторами у цій галузі.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, моделі та форми державно-приватного партнерства, житлово-комунальне господарство, розвиток підприємств житлово-комунального господарства, оптимальні форми партнерства приватного та державного секторів.

Наталья Анатолиевна КЛЕВЦЕВИЧ

кандидат экономических наук, преподаватель кафедры
экономики и управления национальным хозяйством,
Одесский национальный экономический университет, e-mail: wqz2007@rambler.ru

ВОЗМОЖНЫЕ МОДЕЛИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА РЕГИОНОВ НА ОСНОВЕ ПРИМЕНЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННО- ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Клевцевич Н. А. Возможные модели развития предприятий коммунального хозяйства регионов на основе применения механизмов государственно-частного партнерства / Наталья Анатолиевна Клевцевич; под ред.: М. І. Зверякова (глав. ред.) и др. // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет, 2015 №, С.

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению проблемы выбора оптимальной формы управления предприятиями коммунального сектора городских хозяйств. Исследована зависимость дальнейшего развития отрасли от привлечения возможностей негосударственных учреждений. Уточнено понятие формы государственно-частного партнерства именно в жилищно-коммунальном хозяйстве Украины. Обобщен опыт относительно применения возможных моделей развития предприятий жилищно-коммунального хозяйства регионов. Обоснована необходимость применения определенных критериев выбора оптимальной формы государственно-частного партнерства в жилищно-коммунальном хозяйстве. Предоставлены рекомендации относительно развития взаимоотношений между государственным и частным секторами в этой отрасли.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, модели и формы государственно-частного партнерства, жилищно-коммунальное хозяйство, развитие предприятий жилищно-коммунального хозяйства, оптимальные формы партнерства частного и государственного секторов.

Natalia KLEVCEVICH

*PhD, Lecturer of the department of national economy,
Odessa National Economic University, e-mail: wqz2007@rambler.ru*

POSSIBLE MODELS OF DEVELOPMENT OF ENTERPRISES OF COMMUNAL ECONOMY OF REGIONS ON BASIS OF APPLICATION OF MECHANISMS OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP

Klevcevich N. (2015), Possible models of development of enterprises of communal economy of regions on basis of application of mechanisms of public-private partnership. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Mozhlyvi modeli rozvytku pidpnyemstv zhytlovo-komunalnogo gospodarstva regioniv na osnovi zastosovannya mekhanizmu derzhavno-pryvatnogo partnerstva; red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. , pp..

Abstract. *The article deals with the problem of choosing the optimal management form of communal enterprises. The dependence of further development of communal sector from the involvement some opportunities of private institutions is investigated. Author refines the concept of public-private partnerships exactly in Ukrainian housing and communal services. The existing experience of application the possible models of developing housing and communal enterprises of the country regions is summarized. The necessity of applying certain criteria for selecting the optimal form of public-private partnership in housing and communal services is substantiated. A couple of recommendations for development of relations between public and private sectors in the communal sector are offered.*

Keywords: *public-private partnership models and forms of public-private partnerships, housing and communal services, development of housing and communal enterprises, the best form of partnership the private and public sectors.*

JEL classification: *R 220, I000*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Існуюча форма управління підприємствами, що надають житлово-комунальні послуги, не відповідає сучасним реаліям економічного життя країни, не дає можливості територіальним громадам як власникам майна, яким управляє та користується комунальне підприємство в повній мірі здійснювати права власника, не дає високопрофесійним фахівцям та спеціалістам комунальних підприємств впроваджувати сучасні технології на виробництві. У сучасних умовах виникає нагальна потреба перегляду форм і методів управління галуззю, що дозволило б підвищити ефективність функціонування підприємств ЖКГ за умов збереження стабільності виконуваних ними функцій. Адекватні системні дії повинні бути зорієнтовані на пошук ефективних механізмів управління, та на поступове і планомірне рішення проблем. На Заході давно існує і успішно застосовується механізм, який може реально сприяти реформуванню нашого комунального господарства. Механізм цей отримав назву державно-приватне партнерство. Але, як свідчить практика здійснення партнерських відносин у комунальному господарстві в нашій країні, існує ще багато не врегульованих питань. Одним з яких є зокрема є визначення порядку взаємодії органів місцевої влади та приватних операторів, при виборі оптимальної форми управління підприємством, при реалізації проектів в сфері ЖКГ.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Значну увагу дослідженню теоретичних і методологічних підходів до формування моделей розвитку підприємств ЖКГ приділили вітчизняні і закордонні вчені, такі як: Велісов В.М. [1] та Міхеєв А.В. [2], які розглянули політико-правовий аспект партнерства держави та приватних підприємств, Варнавський В.Г. [3] та Тесля Ю.Н. [4] роботи яких, присвячені процесам інституційної адаптації державно-приватного партнерства до умов реальної економіки, проблеми законодавчого забезпечення такого партнерства розглянуті Зеленіним Д.Е. [5] та Дежкіною І.М. [6]. Забезпеченню фінансової стабільності підприємств житлово-комунального господарства, шляхом залучення приватних операторів, присвячені роботи Строканя Т.М. [7] та Чернишова Л.Н. [8]. Разом із цим, вивчення вказаних робіт показало,

що мають місце немало дискусійних питань, які відображають недостатній ступень опрацювання цієї проблеми.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Тема, що досліджується, характеризується недостатнім науковим опрацюванням. У вітчизняній літературі дуже мало праць, які б розглядали механізми державно-приватного партнерства в житлово-комунальному господарстві, а саме яким має бути порядок вибору форми управління підприємствами комунального сектору, що буде найліпшою у тому чи іншому випадку. Дослідження, що проводяться, не мають системного характеру та розглядають лише окремі форми державно-приватного партнерства не адаптуючи їх до сучасної ситуації яка склалась у житлово-комунальному господарстві.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення порядку взаємодії органів місцевої влади та приватних операторів, при виборі оптимальної форми управління підприємством, при реалізації проектів в сфері ЖКГ. Можливість досягнення поставленої мети бачимо у обґрунтуванні теоретичних підходів та практичного застосування інституту державно-приватного партнерства в житлово-комунальному господарстві.

Виклад основного матеріалу. Кожній з форм управління підприємствами комунального сектору міського господарства притаманні свої переваги та недоліки. Більш того, вибір тієї чи іншої форми пов'язаний із необхідністю вирішення конкретних проблем, потребує збору та аналізу необхідної інформації, проведення різних за своїм змістом та трудомісткістю підготовчих етапів та таке інше.

З цього випливає, що зробити узагальнюючий висновок або рекомендації щодо якоїсь однієї найбільш привабливої форми управління підприємствами комунального сектору, для сучасних соціально-економічних умов в Україні недоречно. Напроти, зважаючи на обставини кожної конкретної ситуації у комунальному секторі міських господарств, одним з обов'язкових етапів повинен стати вибір органами місцевого самоврядування (власниками цілісних майнових комплексів) оптимальної форми управління, починаючи з комунального підприємства та продовжуючи розглядом можливості залучення приватного сектору, з обов'язковим обґрунтуванням доцільності застосування обраної форми.

Безумовно, що вирішенню будь-яких завдань передуює виявлення соціальної потреби, аналіз проблемної ситуації, визначення причин та лише потім визначаються напрями вирішення проблем, провадиться конкретизація завдань, здійснюється пошук можливих рішень, формулюються альтернативи, обирається кращий варіант і, наприкінці, розробляється план досягнення цілей. Але так повинно відбуватися в ідеалі.

На противагу цьому, в Україні у комунальному секторі міських господарств проблеми та загальні напрями їх вирішення відомі майже усім, проте конкретні ідеї, альтернативи та плани у більшості випадків відсутні. Як правило, ці процеси носять несистематичний характер, що пов'язується із відсутністю джерел фінансування та збитковою діяльністю підприємств комунального сектору. Крім того, слід зауважити і на проблеми інституціонального характеру, зокрема суперечливі взаємовідносини між ланками влади та відсутність багатьох механізмів реалізації положень законів.

Відтак, на сьогодні ми маємо численні проблеми у комунальному секторі міських господарств, серед яких можна виділити: високий ступінь зносу основних засобів, енергоємне виробництво, незадоволеність споживачів якістю та умовами надання послуг, збитковий характер діяльності комунальних підприємств, обмеженість фінансових ресурсів та таке інше. З іншого боку, у наявності є певні інструменти, які дозволяють подолати негативні тенденції. Як було показано раніше, до найбільш вагомих з них відносяться формування регіональних програм розвитку, що фінансуються за рахунок бюджетів різних рівнів та можливість застосування різноманітних форм управління, у тому числі заснованих на співпраці суспільного та приватного секторів.

З нашої точки зору, виходячи із характеристик кожної з форм управління, вибір найбільш оптимальної з них необхідно ув'язувати із характером проблем, які необхідно вирішити у конкретних умовах, а також виходячи із особливостей соціально-економічного

стану населеного пункту або регіону. Це є завданням органів місцевого самоврядування, які відповідають за ефективність використання майна та забезпечення життєдіяльності населених пунктів.

У цьому зв'язку хотілося б звернути увагу на два питання, які з нашої точки зору є принциповими: по-перше, під формами управління ми розуміємо не лише форми участі приватного сектору (довірче управління, оренда, концесія), а весь спектр, включаючи організацію виробництва і експлуатацію цілісних майнових комплексів комунальними підприємствами, заснованими органами місцевого самоврядування. По-друге, вирішення цього завдання необхідно починати не відразу, коли проблема тільки з'явилася, а після формулювання цілей та завдань, тобто коли відомо, яких результатів необхідно досягти та які обсяги ресурсного забезпечення для цього потрібні (див рис. 1).

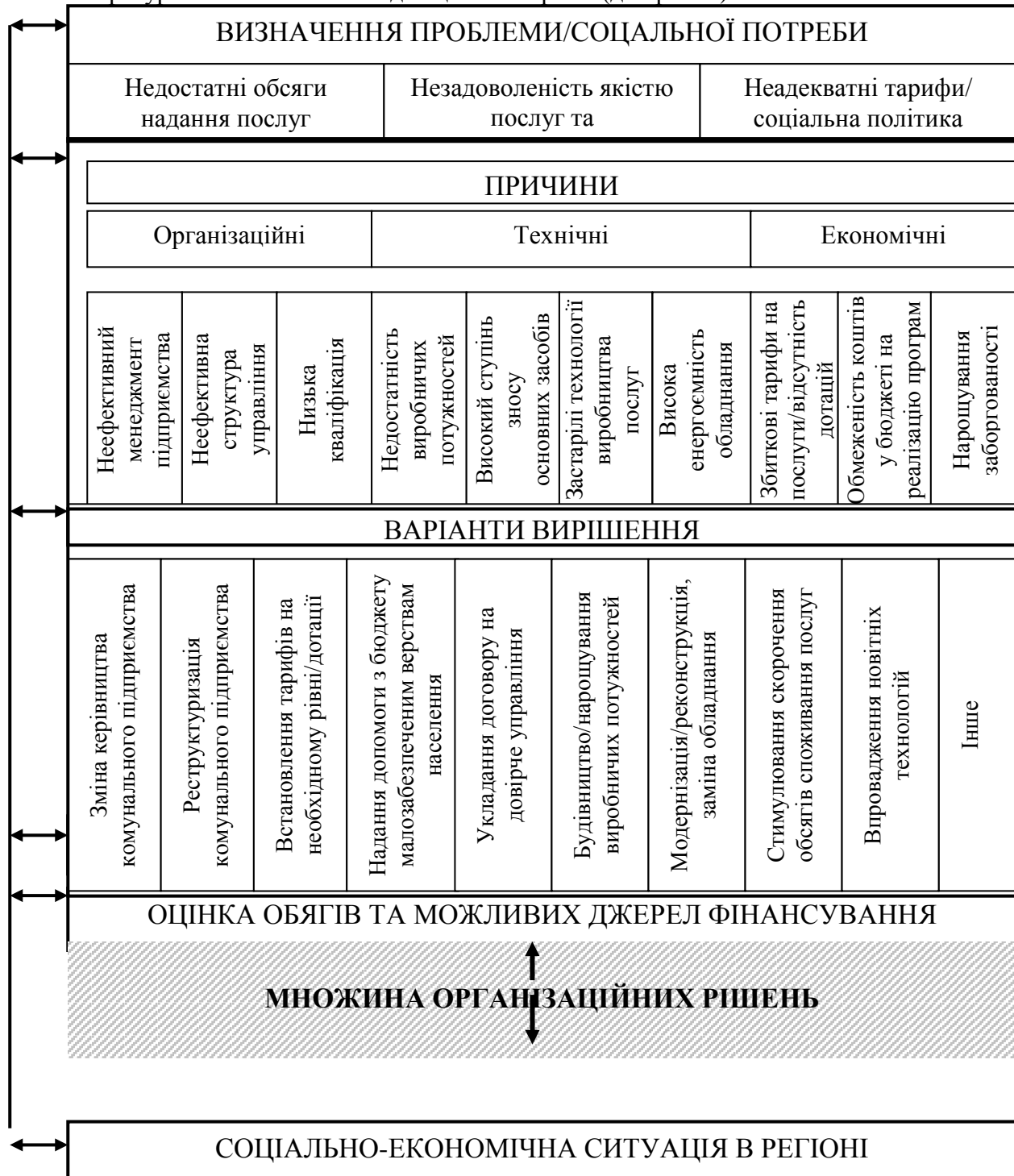

Рис. 1. Формування множини організаційних рішень у комунальному секторі міських господарств для вибору оптимальної форми управління

Найбільш характерні для комунального сектору міських господарств причини виникнення зазначених проблем та варіанти їх вирішення наведені на рис. 1.

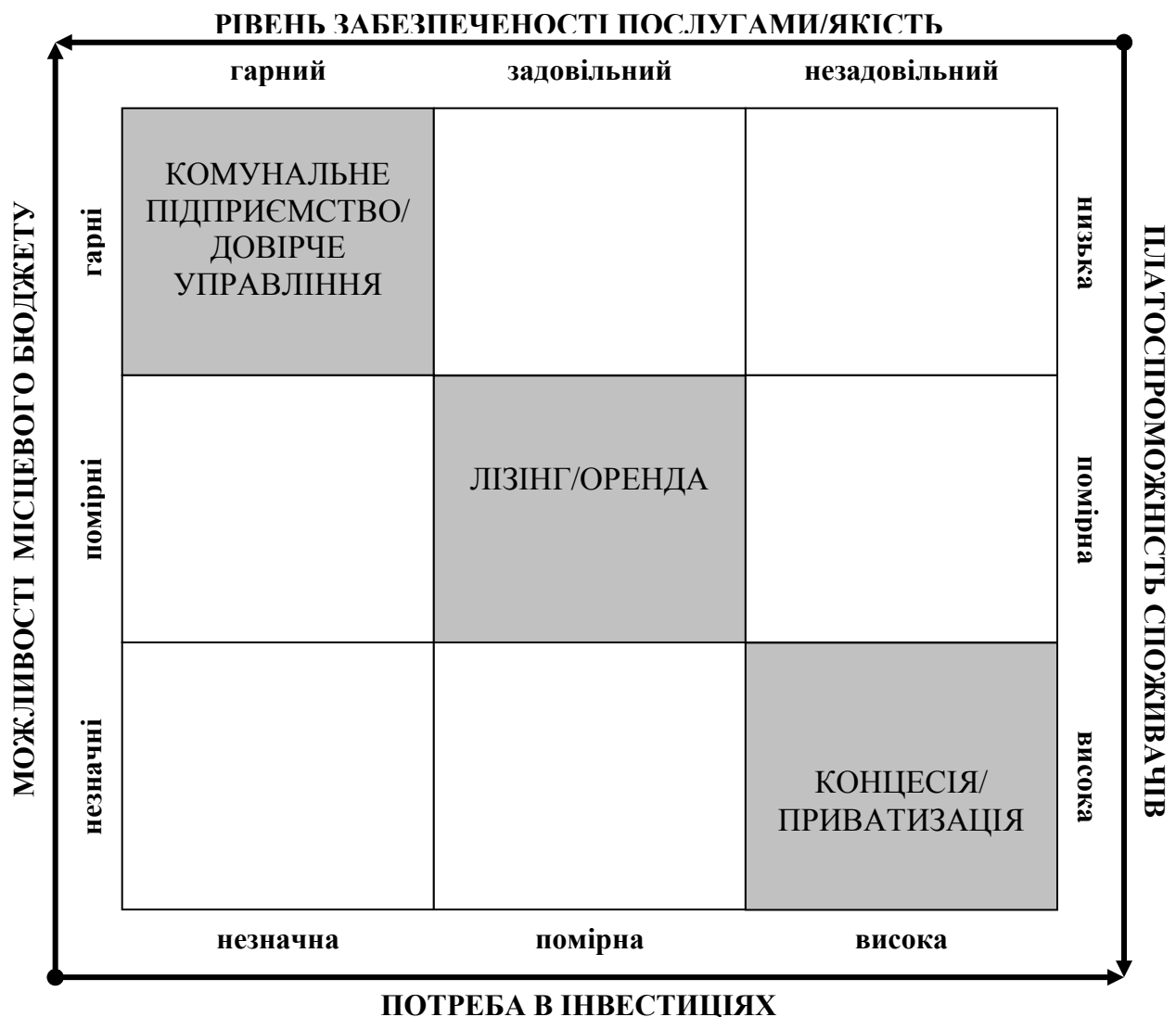
Але незалежно від того про які конкретно причини та варіанти їх усунення йдеться, так чи інакше виникають питання ресурсного забезпечення (участі бюджету, громади, інших джерел), рівня тарифів та соціального захисту населення.

З цієї точки зору необхідними стають оцінка потреб у фінансових ресурсах, з одного боку, та оцінка соціально-економічного становища, з іншого. Саме у цій площині, на основі співвідношень можливостей та обмежень, й слід шукати можливі альтернативи рішень щодо організації процесу виконання поставлених цілей та завдань.

Відтак, вибір форми організації цього процесу не може бути зведений до якогось алгоритму дій – це складне комплексне завдання, яке потребує врахування багатьох взаємопов'язаних між собою критеріїв, які до того ж можуть суперечити один одному.

Визначення таких критеріїв та вибір форм організації є завданням органів місцевого самоврядування, які одночасно представляють інтереси територіальної громади та є власниками комунального майна.

На рис.2 ми спробували схематично відобразити вплив найбільш суттєвих критеріїв під час вирішення такої задачі, але це лише принципова схема, яка дає загальне уявлення про можливі варіанти пошуку ефективних організаційних форм досягнення цілей у комунальному секторі міських господарств.

Рис. 2. Узагальнені критерії вибору форми управління підприємствами комунального сектору міських господарств

Пояснення до рис.2:

1. На схемі «Рівень забезпеченості послугами/якістю» та «Потреба в інвестиціях» зображені у зворотній залежності, але так трапляється не обов'язково – наприклад, низький рівень обслуговування може бути викликаний недоліками в організації процесів, а їх усунення не потребує капітальних вкладень. 2. Стрілка «Платоспроможність споживачів» може бути спрямована в протилежній бік, тоді матриця буде мати зовсім інший вигляд. 3. Наведені у квадрантах форми управління хоча й відповідають загальній логіці їх можливого застосування відносно критеріїв та характеристик цих форм, але показані як приклад. 4. Виходячи з попередніх пояснень, запропонована матриця не є універсальною та може використовуватися тільки у взаємній ув'язці із цілями (результатами), яких необхідно досягти, відведеного часу для досягнення цілей, ступеню складності взаємодії можливих учасників цього процесу, урахуванням всіх важливих характеристик соціально-економічної ситуації в регіоні.

Висновки та перспективи подальших розробок. Підсумовуючи викладене, наведемо рекомендації для органів місцевого самоврядування щодо обґрунтування форм управління підприємствами комунального сектору. З нашої точки зору, такі обґрунтування повинні включати послідовне виконання наступних етапів: 1.Визначення характеру та сутності проблем, які необхідно вирішити в даному населеному пункті (регіоні). Інформаційною базою для цього є відомості щодо складу та стану основних фондів цілісних майнових комплексів, відомості підприємств комунального сектору, оцінка органами управління їхньої діяльності, ставлення споживачів та громадська думка. 2. Аналіз причин та формування можливих варіантів їх вирішення. Результатом етапу повинно стати визначення напрямів для складних та/або формування конкретних заходів для відносно зрозумілих завдань. До цього процесу доцільно залучати проектні організації (які, як правило, слідкують за розвитком запроєктованих ними об'єктів) та галузеві наукові організації. 3. Визначення необхідних обсягів та потенційних джерел фінансових ресурсів. Як правило, відомості щодо вартості містяться у раніше розроблених програмах, проектах нереалізованих планах, нових розрахунках підприємств. 4. Аналіз соціально-економічної ситуації в населеному пункті або регіоні. Зокрема, співвідношення виробничої та соціальної сфер, особливості господарського комплексу, фінансові ресурси та структура місцевого бюджету, вікова, професійна та соціальна структура населення, рівень доходів та т. і., структура споживання послуг. 5.Формулювання цілей та завдань. Доцільно сформулювати програму розвитку із наведенням заходів. 6. Розроблення критеріїв для вибору організаційної форми та механізмів досягнення цілей та завдань. 7. Оцінка можливих варіантів організації процесу досягнення цілей (реалізації програми розвитку) з точки зору їх відповідності критеріям, оцінки можливостей досягнення результатів та соціально-економічних наслідків. 8. Визначення оптимальної форми, зокрема, на основі залучення приватного сектору. Прийняття відповідного рішення.

Якщо ці питання не знайдуть подальшого позитивного вирішення, то не можливо буде не тільки забезпечити вдале співробітництво приватного бізнесу та держави, але і взагалі побудувати сучасну розвинуту ринкову економіку. Вважаємо що в умовах тотального недофінансування сучасної економіки України, і особливо житлово-комунальної сфери, яке відбувалося протягом останніх років, державно-приватне партнерство може стати досить суттєвим напрямком активізації інвестиційних процесів.

Література:

1. Велисов В.М. Государственно-частное партнерство: политико-правовой аспект. [Электронный ресурс] Режим доступа:<http://old.rusrand.ru/vlast/publikac/partn/>.

2. Михеев В. А. Государственно-частное партнерство в реализации приоритетных национальных проектов: [сб. науч. раб.] / науч. ред. Пивоваров и др. – М.: Финпресс, 2007. – 320с.
3. Варнавский В. Г. Партнерство государства и частного сектора: формы, проекты, риски / В. Г. Варнавский – М.: Наука, 2005. – 60 с.
4. Тесля Ю.Н. Оптимизация взаимодействия власти, бизнеса и профессионального менеджмента проектов в условиях Украины // Тези доповідей V міжнародної конференції «Управління проектами розвитку суспільства». Тема: Професійне управління проектами – шлях до збільшення активів організації. // Відповідальний за випуск С.Д. Бушуєв, - К.: КНУБА, 2008. – с. 202 – 204.
5. Зеленин Д. Е. О проблемах законодательного обеспечения государственно-частного партнерства. [Электронный ресурс]: Интернет издание Промышленник России – Режим доступа: <http://www.promros.ru/journal/553/1654/>
6. Дежкина И. Оценка эффективности организационных структур управления / И. Дежкина, Г. Поташева // Проблемы теории и практики управления. – Москва., 2014. – № 5. – С. 80–86.
7. Строкань Т.М. Забезпечення фінансової стабільності житлово-комунального господарства // Вісник Міжнародного слов'янського університету. Серія: Економіка. – Харків, 2011. – №12. – С. 68-72.
8. Чернышов Л.Н. Ценовая и тарифная политика в жилищно-коммунальном хозяйстве. Научн. Ред. – акад. Е.В. Басин. – М.: Книжный мир, 1998. – 248с.

References

1. Velysov, V.M., «Public-private partnership: political and legal aspects» [Gosudarstvenno-chastnoe partnerstvo: politiko-pravovoy aspekt], available at: <http://old.rusrand.ru/vlast/publikac/partn>.
2. Mykheev, V. A. (2007), Public-private partnership in the implementation of priority national projects [Gosudarstvenno-chastnoe partnerstvo v realizatsii prioritetnykh natsionalnykh proektov], M, Finpress, 320 p.
3. Varnavskiy, V.G. (2005), Partnership between the state and the private sector: forms, projects, risks [Partnerstvo gosudarstva i chastnogo sektora: formy, proekty, riski], M, Nauka, 60 p.
4. Teslya, Y.N. (2008), Optimization of interaction between the government, business and professional management of projects in Ukraine [Optimizatsiya vzaimodeystviya vlasti, biznesa i professionalnogo menedzhmenta proektov v usloviyah Ukrainyi], Project management of society, K, KNUBA, pp. 202-204.
5. Zelenyn, D. E., «Problems of legislative provision of public-private partnerships» [O problemakh zakonodatelnogo obespecheniya gosudarstvenno-chastnogo partnerstva], available at: <http://www.promros.ru/journal/553/1654>.
6. Dezhkin, I.; Potashev, G. (2014), Evaluation of the effectiveness of organizational management structures [Otsenka effektivnosti organizatsionnykh struktur upravleniya], Problems of theory and practice of management, Moscow, № 5, pp. 80-86.
7. Strokan, T.N. (2011), Ensuring financial stability of Housing [Zabezpechennya finansovoyi stabil'nosti zhytlovo-komunal'noho hospodarstva], Bulletin of the International Slavic University, Kharkiv, №12, pp. 68-72.
8. Chernyshov, L.N. (1998), Price and tariff policy in housing and communal services [Tsenovaya i tarifnaya politika v zhilishchno-kommunal'nom hozyaystve], M, 248 p.